

КОМУНА ІМЕНІ Ф. ДЗЕРЖІНСЬКОГО — виховний і навчально-виробничий заклад. Засн. 1927 у с-щі Новий Харків обл. Харкова, первісно утримувалася на добровіл. відрахування із зарплати чекістів УСРР. У комуні проживали, навч. і працювали як неповнолітні правопорушники і безпритульні (див. [Безпритульність](#)), так і діти із повних родин. Основу колективу склали колишні вихованці [Колонії імені Максима Горького](#) та пед. колектив на чолі з А. Макаренком. У вихов. процесі поєднано навч. і вироб. працю — щодня комунари по 4 год. навчалися і працювали. Завдяки цьому, а також продуманим традиціям і ритуалам вироблялися навички колектив. господарювання (різновікові загони, ради командирів), реалізовувалась нова система екон. відносин (госпрозрахунок), розвивалися принципи труд. моралі. Від часу створення у комуні діяла неповна середня школа, від 1930 — робітн. факультет Харків. маш.-буд. заводу, від 1934 — повна середня школа та підготовчі курси для вступу на робітн. ф-т. 1932 напівкустарні майстерні перетворено у завод електроінструментів, який виготовляв перші у СРСР електродрелі «ФД-1», згодом відкрито завод плівкових фотоапаратів (перша

серія фотоапаратів «ФЭД» випущена 1933). Працювали різноманітні гуртки, клуби, театр, кінотеатр, б-ка, у період літніх канікул організовували турист. походи, проводили виставки. Створенню і діяльності комуні присвяч. книги А. Макаренка «Марш 30 года» (1930) та «Флаги на башнях» (1938), у яких, як і в «Педагогической поэме» (1934), автор узагальнив реалізов. на практиці досвід масового перевиховання неповноліт. правопорушників і описав створену ним ефективну систему соц.-пед. роботи з безпритульними. У 2-й пол. 1930-х рр. комуну передано у структуру дит. виправно-труд. закладів НКВС.

Рекомендована література

1. Тер-Гевондян А. Г. Детский производительный труд в коммуне им. Ф. Э. Дзержинского. Москва, 1952;
2. Гриценко Л. И. А. С. Макаренко: педагогика трудного детства. Волгоград, 2003;
3. Воспитание гражданина в педагогике А. С. Макаренко. Ч. 1-2. Москва, 2006.

[Р. В. Пилипчук](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Комуна імені Ф. Дзержинського / Р. В. Пилипчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4414>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).